

Àmbit 1
Del segle XII fins el
Conveni de l'Hospitalet
1713

Ivan Salvadó Jambrina
Eusebio Martínez Valero
Marcel J. Poblet Romeu

7
combeniente aín comediada y
subsistencia, y no hanerido com-
benido do S. Marquis; se permite
el S. Marquis. Conde de Star-
temberg, alo que devídese el
S. Duque de Napoli mismo; para
declara do S. Marquis. no tener
otro fin en esto, que la mayor
seguridad de sus Propas=
Fecha en Hospitalet a veinte y dos
de Junio de mill setecien-
tos y treze S.=
W. Chanson
Conde de Kintzig
Mescombe

Evolució arquitectònica i històrica de l'edifici del castell de Bellvís-masia de la Torrassa

Ivan Salvadó Jambrina
Arqueòleg

1. INTRODUCCIÓ

La masia de la Torrassa (30m s.n.m.) se situa en el límit entre la zona de secà (Santomà) i la del delta del riu Llobregat (La Marina), al sud del barri a què dóna nom, urbanitzat l'any 1902.

Per tal de poder recuperar l'edifici com a equipament públic del barri i la seva catalogació dins el Pla Especial de Protecció de Patrimoni Arquitectònic (PEPPA) de l'any 2001, l'Ajuntament de L'Hospitalet encarregà les tasques de recerca documental i arqueològica de la finca a l'equip coordinat per l'autor del present article, per tal de conèixer l'evolució històrica i arquitectònica de l'edifici i documentar tots aquells elements susceptibles de formar part del futur equipament.

Aquestes feines s'han anat realitzant en diverses campanyes; s'inicià l'any 2006 amb un primer estudi de les fonts documentals i bibliogràfiques així com un registre fotogràfic de la finca en aquell moment, es continuà amb dues campanyes arqueològiques els anys 2007 i 2008, amb sondejos al subsòl i cales verticals als paraments de l'edifici (direcció arqueològica d'Adriana Geladó). Amb les dades obtingudes, que comportaren la catalogació com a Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), no ha estat ja fins el present 2015 que s'han pogut continuar les feines, amb l'enderroc controlat (direcció arqueològica de Celia Segovia) de les estructures d'època contemporània, que presentaven perill de caiguda, i la protecció provisional de les restes més antigues.

2. SÍNTESI HISTÒRICA

L'estudi de la documentació escrita¹ consultada ens va permetre identificar l'actual masia de la Torrassa amb l'antic castell/torre/casa de Bellvís, topònim que apareix ja als documents des de la segona meitat del segle XII fins a mitjans del segle XVII, essent substituït gradualment pel de la Torrassa des d'inicis del segle XVII fins l'actualitat.

---

¹ Centrat sobretot en el llibre de Jaume Codina (1987).

Així, tenim unes primeres mencions a Bellvís, com a topònim del terme de Provençana² (l'Hospitalet de finals del segle XII), per identificar dos terratinents forasters integrats ja a l'estructura social de la població: Guillem de Bellvís (1188) i Pere de Bellvís (1194) (CODINA,1987:53). Apareix en la primera meitat del segle XIII un nou membre, Bernat de Bellvís (1236-1252), com a pagès propietari (CODINA,1987:73) i continuen les referències a membres de la nissaga durant la major part del segle XIV, fins a mitjan segle XVII.

A partir del primer quart del segle XIV, també comencen a aparèixer referències a llocs concrets que duen associat el topònim de Bellvís; l'any 1325 tenim notícia de l'església de Santa Maria de Bellvís (CODINA,1987:139) i, pràcticament un segle més tard, coneixem algunes de les possessions que els Bellvís tenien dins el territori de l'Hospitalet, com el colomer d'en Bellvís, la parellada d'en Bellvís i la devesa o vedat de Bellvís, aquesta última l'any 1424 (CODINA,1987:251,252,280). Totes aquestes dades indiquen que a principis del segle XV, la casa de Bellvís gaudia de certa posició econòmica, jurisdiccional i social, dins i fora de l'actual barri de la Torrassa.

Quant a les referències directes a l'edifici de Bellvís, no trobem cap dada fins la primera meitat del segle XIV. Des de l'any 1336 i fins a mitjan segle XV, la documentació escrita referida a Bellvís cita indistintament tant el nom de "torre" com el de "casa". Posteriorment, fins a principis del segle XVI, les notícies ens parlen només de la torre de Bellvís, i desapareix el terme "casa" de les fonts escrites. No serà fins un segle després que les referències utilitzen el terme "castell", en un document de l'any 1606 en què s'estableix el lloguer d'una terra situada "sota el castell de Bellvís dit la Torrassa" (CODINA,1978:188-189). Aquesta dada és excepcional ja que vincula els dos topònims en una mateixa construcció i alhora és la primera vegada que es menciona el terme de la Torrassa en la documentació escrita consultada.

L'última notícia escrita referent a la torre de Bellvís data de l'any 1631, indicant la convivència dels dos topònims durant aproximadament una trentena d'anys, abans d'establir-se el terme actual de la Torrassa.

En un mapa dels diferents cursos del riu Llobregat coneguts al segle XVIII,³ apareixen algunes localitzacions de referència dins el terme de l'Hospitalet. Entre d'altres, les esglésies de Santa Eulàlia de Provençana i Santa Eulàlia de Mèrida, la casa de Vehils, la del Paperayre i la casa Alós. El fet més destacable és que en el lloc on s'hauria de localitzar el castell de Bellvís (Samontà) apareix la Torrassa, indicant així que ja s'havia perdut el terme Bellvís. Durant el segle XIX, la pràctica totalitat de les referències escrites que parlen de l'edifici es refereixen a aquest com casa de la Torrassa.

---

² Banyols, Espodoia, Quinça, etc. són alguns dels noms amb els quals es coneixien zones geogràfiques més concretes dins del terme de l'Hospitalet.

³ Extret de l'Arxiu d'Imatges de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, núm. 56 b/n.

Amb l'inici de la urbanització del barri de la Torrassa l'any 1902, la casa es va anar integrant dins l'entramat urbà, convertint-se en un edifici plurifamiliar segregat en diversos habitatges, que emmascaraven el seu passat.

EVOLUCIÓ HISTÒRICA I CONSTRUCTIVA

Les restes més antigues documentades a la masia de la Torrassa es poden situar cronològicament entre finals del segle XII i el XV. Amb el pas dels segles la construcció va evolucionar, i s'edificaren noves estructures i compartimentacions internes mantenint la seva planta originària, fins el segle XX quan es transforma totalment.

FASE 1. LA FORTIFICACIÓ MEDIEVAL (2a meitat del segle XII-segle XV)

Els treballs realitzats van permetre identificar un primer edifici pertanyent a aquest moment cronològic, del qual, tot i no conservar-se en la seva totalitat, hem pogut definir una part de la seva planta (molt probablement rectangular), que com a mínim estaria distribuïda en planta baixa i un pis, i envoltada per un fossat defensiu.

L'element més destacat és la seva façana nord, camuflada pel cos adossat en època contemporània que dona al carrer, en la qual es van realitzar diverses cales verticals, s'identificà un mur de 20m de longitud per 6,30m d'altura i 0,85m d'amplada, de factura medieval, amb una orientació est-oest, del qual també es documentà la banqueta, coetània i de la mateixa factura. El parament està bastit amb carreus de gres (possiblement de Montjuïc) de mida mitjana perfectament escairats, lligats amb un morter de calç de gran qualitat i resistència, adaptant-se al pendent natural vers l'est del terreny. Mitjançant les cales efectuades en aquest parament a la primera planta de l'actual masia, es van poder documentar sis espitlleres o sageteres de factura medieval (segles XII-XIII), coetànies a la construcció del mur, sis a la banda de ponent i la resta a l'extrem de llevant. Totes són rectangulars, amb llinda recta, i amb les parets laterals esbiaixades, deixant una mínima obertura a la banda exterior del mur.⁴ És força probable que s'anessin repetint al llarg de tot el mur (encara per repicar), fet que, atesa la separació entre si d'uns 40 cm, donaria un càlcul aproximat d'una possible línia de defensa horitzontal formada per aproximadament unes 16 espitlleres.

A part d'aquesta façana tan sols s'ha conservat parcialment la de la banda est, coetània constructivament i d'igual factura, però més reformada posteriorment, fet que impossibilita de moment la detecció de les espitlleres, que amb molta probabilitat haurien existit.

Tot i que les altres dues façanes no s'han conservat a causa dels rebaixos posteriors del terreny, podem intuir-ne els traçats, els quals serien molt similars als actuals, cosa

---

⁴ Les seves mesures són 0,65m d'altura per 0,30m d'amplada i uns 0,85m de profunditat.

Façana nord del castell de Bellvís (imatge: Celia Segovia)

que podem definir indirectament: en el cas de la façana sud, la fortificació medieval es troba a tocar del penya-segat del Samontà, i pel que fa al tancament oest, per la presència del fossat defensiu que segueix la mateixa orientació de la façana actual.

Així, el fossat defensiu, el tenim identificat als costats est i oest, restant per identificar al nord, que es trobaria sota l'actual carrer de Ronda de la Torrassa (fora dels límits de les intervencions), per on amb seguretat hauria continuat ja que és el punt més accessible de la fortificació.

Per la banda sud no hi ha fossat artificial, ja que la defensa quedaria completada pel penya-segat de 20-25m del Samontà, i així la fortificació es trobaria ubicada en un punt de gran visibilitat de la plana i la costa i aprofitaria una defensa natural.

El fossat té uns 7m d'amplada aproximada per uns 3m de profunditat i és excavat al subsòl geològic, presentant una secció en forma d'"U" esglaonada, amb un primer tram disposat en pendent, seguit per un fort descens excavat en angle pràcticament recte. Fou amortitzat de forma lenta entre finals del segle XII i el segle XV, presentant els primers nivells, una potència menor i els materials de cronologia més antiga, ja que es formarien durant el moment d'ús de la vall.

De l'interior de la fortificació no disposem de gaires dades, ja que resta per excavar prop del 80% del subsòl, tan sols es coneixen restes de compartimentacions in-

ternes, parcialment arrasades després, molt similars constructivament a les muralles. A causa de l'elevada cota del terreny geològic en molts punts i als rebaixos d'èpoques posteriors no s'han identificat paviments ni nivells de circulació, però es conserva a l'est una major potència estratigràfica amb motiu de les anivellacions del fort pendent natural.

Cal destacar dins aquesta fase l'existència d'una fresquera o sitja de planta circular i secció globular, excavada al subsòl.

Tot plegat ens permet identificar aquest edifici medieval com una construcció fortificada menor, més que un castell pròpiament dit, la qual no disposava de terme propi, sinó que estaria situada dins el terme d'un castell major, casant així amb la informació documental, que ens indica que els Bellví pertanyien a una classe benestant, possiblement pagesos rics que van aconseguir terres, comportant-se com els membres de la baixa noblesa, els quals normalment disposaven de residències fortificades al costat de les seves propietats. Així mateix, durant els segles *xiv* i *xv* es menciona indistintament una torre o casa, mai un castell, fet que quadra amb les restes conservades, una gran torre o casa fortificada envoltada per fossats i amb espitlleres obertes a les seves façanes, un tipus de fortificacions que presentaven principalment un ús residencial i d'ostentació de poder, sense oblidar l'ús defensiu i intimidador que provocava la seva silueta a la població dels voltants.

FASE 2. LA MASIA FORTIFICADA (segles *xvi*-*xvii*)

Durant el segle *xvi*, ens trobem amb l'amortització definitiva dels fossats, on s'abocaren terres per obtenir un entorn planer. La distribució interna es manté de forma similar i les espitlleres es conserven, però s'adaptaren a l'ús d'armes de foc, reduint l'obertura interna, mentre a nivell documental es continua utilitzant el terme "torre". Tot sembla indicar que l'edifici continuaria mantenint el seu aspecte de fortificació, i per això l'ús del mot "torre", però segurament ja funcionaria més com una masia.

El fenomen de les masies fortificades es força corrent en aquest segle, sobretot a la zona costanera catalana, ja que forma part de la frontera imperial, que fou atacada massivament pels pirates i corsaris turcs.⁵ Dins del municipi de l'Hospitalet es troben exemples de torres bastides al costat de masos, per fer-se servir de refugi i defensa en cas d'atacs.

Al segle *xvii*, un cop organitzada la defensa del litoral, les accions de la pirateria al litoral es tornen més esporàdiques, i dins d'aquest context es documenta el tapiat definitiu de les espitlleres, tal i com evidencia la recuperació d'elements ceràmics del

---

⁵ L'any 1567 es documenten desembarcaments turcs-barbarescos al delta del Llobregat.

segle XVII,⁶ que havien estat utilitzats com a material de rebliment. Tot i així, l'edifici manté un cert aspecte de fortificació, tal i com indica l'ús del mot "castell" en un document (CODINA,1978:188-189), el primer també en el qual s'emptra el topònim de la Torrassa per referir-se a l'edifici (que reforça la idea d'aspecte fortificat), essent a partir d'aquest moment i fins com a mínim l'any 1631 que "Torrassa" i "torre de Bellvís" s'intercalen, fins que aquest darrer es perd definitivament.

FASE 3. LA MASIA DE LA TORRASSA (segle XVIII)

Entre finals del segle XVII i durant el segle XVIII, es produeix la gran transformació de l'edifici, que farà desaparèixer definitivament l'aspecte de fortificació que havia tingut fins al moment.

Segurament a causa d'una fallida estructural de la cantonada sud-oest de l'edifici es basteixen *ex novo* les façanes sud i oest,⁷ mentre que es van reutilitzar les façanes nord i est del castell. Tot plegat conformava un edifici de planta en forma d'"L", amb una zona de pati situada entre la nova façana sud i el penya-segat.

A l'interior de l'edifici s'obren algunes portes per comunicar estances i destaca la coberta amb volta catalana d'un àmbit.

FASE 4. LA MASIA DE LA TORRASSA (segle XIX)

Durant aquest segle es produeix un creixement de la masia vers el sud, ocupant part del pati que hi havia en aquesta zona. Aquest creixement consisteix en tres cossos adossats al límit sud de l'anterior masia, disposats de forma lleugerament esglaonada. Aquest nou cos presentava una menor alçada que la zona nord de la masia i estava cobert amb una teulada a un sol vessant.

A la façana oest es va obrir una nova porta de comunicació entre l'interior i l'exterior de la masia, formada per brancals bastits amb pedres ben escairades, mentre que a la façana sud es va construir el que podria haver estat la porta principal (2,35m d'altura per 1,45m d'amplada), amb una gran llinda de pedra recolzada damunt dels brancals bastits amb carreus ben escairats.

A l'exterior es van construir dos cups de vi a tocar de la muralla nord, repicant part dels seus carreus. Aquests es comunicaven amb l'interior amb una canalització

---

⁶ En concret un plat de ceràmica decorada amb reflexos metàl·lics, amb decoració característica del segle XVII.

⁷ Murs formats per la part inferior (planta baixa) bastida amb maçoneria de pedral lligada amb morter de calç d'aparell irregular i la part superior (planta primera) aixecada amb murs de tàpia crostada.

Plantes on es mostra l'evolució constructiva de l'edifici: fase 1 (2a meitat del segle XII-segle XV), fase 3 (segle XVIII), fase 4 (segle XIX), fase 5 (segle XX) (dibuix: Ivan Salvadó)

que travessava la muralla i finalitzava amb un sortidor al qual li mancava l'aixeta. Ambdós cups estaven folrats amb rajoles vidriades de color marró, un d'ells de planta circular (2m de diàmetre) i l'altre rectangular, cobert per una petita volta rebaixada.

FASE 5. Segle xx

L'any 1902 comença la urbanització del barri de la Torrassa i la masia quedarà integrada dins l'entramat urbà, adaptada als nous temps mitjançant canvis de propietat i reformes constructives. En aquest moment l'edifici es transforma en habitatge plurifamiliar, amb la construcció de nova planta de dos cossos, un adossat al nord per integrar l'edifici al nou entramat urbà i l'altre al sud, distribuïnt i compartimentant l'espai interior en diferents habitatges, ocultant definitivament les restes del seu històric passat fins el present.

A l'interior de l'edifici es va documentar l'accés a una galeria excavada al subsòl, utilitzada com a refugi antiaeri durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939). Té uns 20-25m de longitud, amb l'accés i les escales fets de maons i ciment. S'hi entrava per una trampeta actualment tapiada, i discorria en direcció nord-est, per sota de l'antic fossat i creuant l'actual Ronda de la Torrassa. El primer tram des de la masia,

presenta un recorregut sinuós en pendent i amb girs constants a nord i oest, que acaba en un passadís amb una cambra final quasi circular, on trobem una banqueta excavada al terreny seguint el seu perímetre, així com algunes fornícules a les parets laterals dels passadissos, amb restes de cremació probablement dels llums d'oli utilitzats per a la seva il·luminació. A més a més, en aquestes parets també hi ha les marques dels pics dels excavadors, que anaven excavant des de la masia cap a fora. A partir de la cambra, hi ha un llarg passadís que desemboca a la sortida d'aquesta gruta, que no es va poder documentar perquè el tram final està colgat amb runa, que es va deixar intacte per motius de seguretat. Aquest passadís no presentava fornícules, però sí claus de ferro a les parets laterals, i les marques dels pics en aquesta part estan orientades des de la sortida en direcció a la cambra.

A mode d'hipòtesi, la primera part de la galeria podria haver funcionat com una fresquera, o refugi relacionada amb alguna fase de l'edifici en època més antiga, reutilitzada i ampliada posteriorment amb la segona part de la mateixa, com a possible refugi antiaeri (ús així indicat pels testimonis orals del barri).

BIBLIOGRAFIA

CODINA, Jaume. *L'Hospitalet del Llobregat (1573-1632)*. L'Hospitalet de Llobregat, Publicacions de la Ponència de Cultura, l'Ajuntament de l'Hospitalet, 1968.

CODINA, Jaume. *Els pagesos de Provençana (984-1807). Societat i economia a l'Hospitalet pre-industrial*. Col. Biblioteca Abat Oliba 53, vol. I. L'Hospitalet de Llobregat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, 1987.

GELADÓ, Adriana. *Estudi històric i arquitectònic de la masia de la Torrassa (L'Hospitalet de Llobregat, 2006)*. [Informe inèdit dipositat a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya, 2006].

GELADÓ, Adriana. *Estudi històric-arqueològic de la masia de la Torrassa (L'Hospitalet de Llobregat, 2007)*. [Informe preliminar inèdit dipositat a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya, 2007].

GELADÓ, Adriana. *Intervenció arqueològica i estudi arqueoconstructiu a la masia de la Torrassa (fase 3). (L'Hospitalet de Llobregat, 2008)*. [Informe inèdit dipositat a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya, 2008].

GELADÓ, Adriana; SALVADÓ, Ivan. "Del "castell" de Bellvís a la masia de la Torrassa (L'Hospitalet de Llobregat)" a: *IV Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya*. Tarragona, del 10 al 13 de juny de 2010. Vol. I. Tarragona, Ajuntament de Tarragona, 2011, p. 461-469.

MADURELL, Josep M. *Fulls històrics de l'Hospitalet de Llobregat. Notes documentals d'arxiu*. L'Hospitalet de Llobregat, Publicació de la Ponència de Cultura, Museu d'Història de la Ciutat, Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, 1977.

SEGOVIA, Celia. *Intervenció arqueològica a la Torrassa-Castell de Bellvís (L'Hospitalet de Llobregat, abril-juliol de 2015)*. [Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, 2015].

TORRA, Albert; RETUERTA, Ma Luz. *Catàleg dels Protocols notarials de l'antic districte de Sant Feliu del Llobregat: actuals districtes de l'Hospitalet, Sant Boi i Sant Feliu del Llobregat*, Col·lecció d'Inventaris d'Arxius Notarials de Catalunya, 12. Barcelona, Fundació Noguera, 1991.

VOLTES BOU, Pere. *Población y economía del Hospitalet pre-industrial. El Barón de Maldà, cronista de la transición a la ciudad contemporánea*. L'Hospitalet de Llobregat, Ajuntament de l'Hospitalet. Publicació de la Ponència de Cultura, Museu d'Història de la Ciutat, 1977.